

[Bakgrunnsmusikk]

Oddveig

Da noterte jeg på arket ved siden av, så noterte jeg "må være feil, sjekk opp". Også hadde jeg et utropstegn, minst ett utropstegn bak. Jeg var helt sikker på at det resultatet måtte være feil.

Christian

Vi er et sånt trygt samfunn at man ikke tror at demokratiet er i fare.

Oddveig

Norge har den største nedgangen. Det er en av de gangene jeg har blitt overrasket som forsker.

[Bakgrunnsmusikk glir over i intromusikk]

Vegard

Etter tre års arbeid er den store rapporten om norske 14-åringers kunnskaper om og forståelse for demokrati og medborgerskap ute i dag, 28. november. Resultatene overrasker forskere ved NTNU og NTNU Samfunnsforskning. Hva er det som skjer i den norske skolen?

[Musikk]

Vegard

Velkommen til NTNU Samfunnsforskningens egen podkast, Forskerpodden, med programleder Vegard Ystad Smevoll bak mikrofonen som vanlig. Dere som har hørt Forskerpodden før husker kanskje at vi hadde en episode om den store ICCS-undersøkelsen høsten 2020. Nå, tre år etter, vet vi mye mer om hvordan tilstanden er i skolen. Resultatene av demokrati- og medborgerundersøkelsen gir oss grunn til å toppe laget i studio. Og for første gang har jeg skrevet ut et manus på over fire sider. Det er bare å trekke pusten, folkens.

Velkommen tilbake hit til Forskerpodden, Oddveig Storstad.

Oddveig

Takk for det!

Vegard

Ny frisyre siden sist, ellers er dama den samme?

Oddveig

Det er litt lengre tror jeg, og litt lysere, det handler om at det har blitt gråere også.

Vegard

Ja ikke sant, jeg så et bilde av sendinga i 2020, litt kortere hår og litt mørkere hår da. Oddveig Storstad er førsteamanuensis ved Institutt for lærerutdanning ved NTNU, her i byen, og i tillegg til Oddveig har jeg også med meg NTNU Samfunnsforskning-forskerne Melina Røe og Christian Wendelborg. Velkommen også til dere.

Melina

Takk!

Christian

Takk skal du ha!

Vegard

Samme frisyre på begge to?

Melina

Mm

Vegard

Samme som i 2020 på Christian også?

Christian

Litt kortere, tror jeg, men ...

Vegard

Litt kortere. Jeg begynner med deg, jeg, Oddveig. Hva er ICCS?

Oddveig

Ja, det er en internasjonal studie som måler, som du sa, elever sin kompetanse på demokrati- og medborgerskapsspørsmål. Det vil si kunnskap og evne til å anvende den her kunnskapen, altså forståelse rett og slett, tenk på det som det. Det er en undersøkelse som er litt sånn som PISA-undersøkelsen, som er mye mer kjent. Og det er tredje gangen Norge er med, og det er tredje gangen den gjennomføres også. Så vi har nå da muligheten til å følge og se utviklinga over tid, og de som er med, det er det året de blir 15 år, så de er 14 ett eller annet, og dem går da også i Norge på niende trinn. Så vi har samlet masse data om dem og om lærere og skoleledere også, men nå er det bare elevdata som vi har analysert.

Vegard

Mm, det kan jo hende at det blir en forandring på det i høst da, at ICCS-undersøkelsen blir mer kjent enn PISA-undersøkelsen. Men hvorfor er den så kjent?

Oddveig

Den er mye større, det er OECD sin undersøkelse. Mange, mange flere land. Vi har med 24 deltakere, hvorav to tyske delstater, så det er 23 land som er med, stort sett europeiske land. Men jeg tror det er viktig også at det her er ikke noe verdensmesterskap i demokrati og medborgerskapskompetanse. Det som er viktig her er jo den muligheten til å følge utviklinga i Norge over tid, og analysere hva det er som skjer. Men det er klart at PISA i alle land har fått mye mer oppmerksomhet, også fordi den har direkte påvirket skolepolitikken i mange land.

Vegard

Hvorfor samarbeider dere i NTNU med oss i NTNU Samfunnsforskning om det her?

Oddveig

Det var jo for å få til et knall-lag [ler]. Og det syns jeg vi har fått til! Vi har jo lærerutdanninga, mens NTNU Samfunnsforskning har jo drevet mye med forskning på skole og utdanning. Og er et av randsonelinstituttene her i Trondheim, som i motsetning til kanskje NTNU kan snu seg litt fortere rundt. Så det er mye bra i de samarbeidene som vi får til mellom universitetet og randsonelinstituttene i Trondheim, så det går på kompetanse, at de utfyller hverandre og at ... og ... altså, det er litt fint med NTNU og da, når vi satte sammen det her teamet, at uansett hvor du snur deg, hvor du finner den kompetansen, mye av det fant vi på NTNU Samfunnsforskning.

Vegard

Det høres bra ut. Eh, den 124 sider lange rapporten - ble det ikke 124 til slutt?

Oddveig

Nærheten av det, kanskje.

Vegard

Rundt der. "Ett steg frem og to tilbake. Demokratiforståelse, holdninger og deltakelse blant norske ungdomsskoleelever" er ute i dag, 28. november, og kan leses på våre nettsider. Vi skal selvsagt dykke ned i hva dere har funnet ut i dagens Forskerpodden-episode, men jeg vil gjerne at dere prøver å hjelpe meg litt med litt mer om hvordan dere har jobbet for å hente inn resultatene her. Det hjelper jo oss også med å forstå hva slags undersøkelse det her faktisk er. Hvordan har arbeidet fortonet seg, Melina Røe?

Melina

For å kunne gjøre den her undersøkelsen så må vi jo ha med skolene. Og Norge skulle gjennomføre hovedundersøkelsen blant 200 ungdomsskoler. Men før det, så måtte alle landene gjennomføre noen piloter. Så vi har brukt tre år for å greie å gjennomføre hovedundersøkelsen på en best mulig måte, da. Så jeg startet med å bli det som vi kalte for skolekontakten, der jeg skulle ta all kontakten med alle skolene. Vi startet jo med en minipilot, som jeg kaller det, på tre skoler først.

Vegard

Mm.

Melina

Rett før pandemien.

Vegard

Hvordan velges såne skoler ut? De tre først og 200 etterpå? Hvordan gjøres det utvalget?

Oddveig

De tre første var jo litt sånn, vi valgte ut for å ha i nærområdet i Trondheim.

Vegard

Ja.

Oddveig

Så ... Og så ble det mer tilfeldig trukket-

Vegard

Okay.

Oddveig

Sånn at vi har et representativt utvalg videre.

Vegard

Ja, riktig. Fortsett du, Melina.

Melina

Det her er en liste som vi får, som vi må forholde oss til. Så etter den her miniundersøkelsen var det 50 skoler som ble trukket ut for å gjennomføre en pilot. Og den piloten, den skulle være identisk med hovedundersøkelsen. Så vi fikk på en måte en veldig god utprøving av alle stadiene i arbeidet, opp mot skolene, året før vi skulle gjennomføre hovedundersøkelsen. Og på den måten så får vi muligheten til å se hva som fungerer, å se hva som fungerer mindre bra, hva er det som kan skjære seg, hvordan bør vi kommunisere med skolene for at dem skal være med på det her. For det er en ganske omfattende jobb for skolene, da. Så ... Den piloten gikk jo veldig bra, men det er jo veldig mye arbeid. Det er mye materiale som skal oversettes til norsk, du skal ... skolene som er med får ganske mye arbeid, de må fylle ut lister med elever, som skal sendes til oss anonymt, for at det skal kunne genereres ID-er og så videre, sånn at det, alt det her skal klaffe på undersøkelsesdagen.

Vegard

Mm. Hvordan mottar skolene og lærerne et sånt ekstraarbeid, da, hvis vi kan kalle det, i det jeg skjønner allerede er en travel hverdag for norske lærere?

Melina

Ja, det er et godt spørsmål. Det her klaffet jo veldig bra med pandemien. Det vil jo si at vi skulle da sette i gang med piloten på den tida, i 2020. Men det som skal sies da, er jo at skolene skal jo - må - delta på en del forskning.

Vegard

Dem er pålagt å være med.

Melina

Dem er pålagt å være med. Men samtidig så er det veldig mye goodwill i skolene, opplever jeg, da. Det er veldig mange som på en måte bretter opp ermene og tar i et tak. Det som var med den her undersøkelsen var jo at den kanskje ble opplevd ganske sånn byråkratisk, eller ganske, det var ganske mye skolene måtte gjøre for å kunne gjennomføre undersøkelsen, da. Men det vi hadde da, var at vi hadde en skolekoordinator på alle skolene, som var rektor - først kontaktet vi skolene, og rektor fant i sitt kollegium noen som kunne være min kontaktperson på den skolen. Og det var da den som gjorde all jobben fra skolen, og sendte inn alt til oss, da.

Vegard

Mm. Kan du si noe om noen motstand dere har møtt underveis her i det arbeidet? Du sa det falt bra sammen med pandemien, men ... Var det ikke på en måte travelt fra før, da, når det ble nedstenging og ... eller kom det kanskje litt etter den store nedstenginga?

Melina

Ja, jeg kan jo si litt om at det at jeg ble puttet på den jobben her i utgangspunktet er kanskje at jeg har jobbet mye opp mot skoler i mange år, blant annet gjennom Elevundersøkelsen, og andre store undersøkelser.

Vegard

Som NTNU Samfunnsforskning har hatt ansvaret for i flere år

Melina

Ja, siden 2011, Elevundersøkelsen. Så vi ... Jeg har kjent veldig mye på skolene sin arbeidsbelastning, og hva er det på en måte jeg må bruke av argumenter for å få dem med, da. Vi møter skolene med en ydmykhet, da, at vi skjønner at dem har mye å gjøre. Og det tror jeg også gjør at dem har en ... Pluss at temaet her kjenner skolene veldig igjen, eller ønsker å jobbe med på skolen. Det er veldig viktig tema. Den opplevelsen av at det er ikke bortkastet. At dem faktisk jobber med tema som er kjempeviktig for skolen i dag, om demokrati og medborgerskap.

Vegard

For det har blitt en del av den såkalte fagfornyelsen, som kom for noen år siden.

Melina

Ja, det skal være en-

Oddveig

Det var tre tverrfaglige tema som kom - LK20 - som kom høsten 2020. Mm. Det var også noe som var nytt da, som løftet det.

Vegard

Skal det, i den norske skolen i dag så er det på en måte ikke noen bønn da, du må forholde deg til det her. Både det tverrfaglige faget og at du også må bidra til forskning innimellom.

Oddveig og Melina [i kor]

Ja

Oddveig

Det må du jo. Altså det har alltid vært viktig i norsk skole, men det har blitt kanskje enda viktigere, og ikke viktig bare for samfunnsfaglærere og norsklærere, men for alle lærere. Mm.

Melina

Skolene har jo veldig mye pågang. Fra forskning, fra studenter. Så de må jo ofte sile ut, men det med den studien her var jo også at det hjalp oss litt at det var pålagt å gjennomføre. Men vi har jo fått mye positiv, selvfølgelig, fra skolene om at dette er veldig interessant, også har vi også fått litt tilbakemelding om at dem syns det er veldig mye å sette seg inn i, og litt byråkratisk, kanskje litt unorsk i måten den gjennomføres på. Det handler jo om at vi er nødt til å forholde oss til et internasjonalt system. Det her skal gjennomføres helt likt på alle skolene i alle de landene som er med. Men likevel så har vi prøvd å forenkle så mye som vi har faktisk kunnet, innen de rammene her, da.

Vegard

Hvordan høres et spørsmål ut? Har du noe eksempel på hvordan et spørsmål i den her undersøkelsen kan høres ut?

Oddveig

Det er jo litt sånn tricky, altså vi kan jo ikke offentliggjøre spørsmålene, fordi at dem skal brukes senere.

Vegard

Nettopp.

Oddveig

Det offentliggjøres den her gangen 15 spørsmål, og dem er det en liten smakebit av i rapporten. Men jeg tror sånn generelt at det er mindre sånn faktaspørsmål enn folk kanskje tenker at det er i sånne undersøkelser. Det er anvendelse der elevene skal anvende den kunnskapen dem har, og resonnerer rundt de oppgavene de får, og så svare. Og det er både åpne spørsmål - bare 10 prosent av det dem skriver er egne svar, og vi koder og skårer etterpå. Resten er flervalgsspørsmål dem krysser av. Mm.

Vegard

Det er ikke "hvem er statsminister i Norge"?

Oddveig

Nei, det er det ikke.

Vegard

Innholdet da, i rapporten er det for øvrig såpass mye sprengstoff i, hvis vi kan bruke et sånt ord, at også jeg måtte skrive under en taushetserklæring for å få lov til å gjøre opptak i studio med dere nå, noen dager før lansering 28. november. Hvor vanlig er det, at kommunikasjonsrådgiveren må skrive under på en taushetserklæring? Jeg har ikke gjort det før!

Oddveig

Jeg tror ikke det er så vanlig at forskere gjør det heller, det er første gangen jeg gjør det også.

Vegard

Ja, sant.

Oddveig

Men her skjønner jeg jo at det er sånn.

Christian

Ja, generelt så har vi jo taushetserkl- eh, taushetsplikt på de prosjektene vi gjør for Utdanningsdirektoratet, så har vi ofte, underskriver vi på taushetserklæringer og sånt, men hele settinga runda denne undersøkelsen er mye mer formell og streng enn hva vi er vant til. Så derfor blir det mye sånn at vi skal ikke lekke ut hverken spørsmål, sånn som Oddveig sa, fordi dette skal brukes senere, men heller ikke resultatene. Fordi dette er jo en internasjonal undersøkelse hvor alt skal presenteres samtidig den 28. november klokka 10 da den internasjonale undersøkelsen

presenteres, og da presenteres de norske resultatene også. Vi er jo vant til å forholde oss til de etiske retningslinjene vanligvis som forskere, men her er det også mye mer prosedyre rundt som vi ikke er helt vant til.

Vegard

Før jeg slipper dere helt løs her, Oddveig og Christian, så vil jeg at du, Oddveig, skal høre hva du sa, da du og Joakim gjestet det her rommet for litt over tre år siden, da dere satt der som tente lys og så spent frem mot å jobbe med stor og viktig forskning. Hør på det her, Oddveig.

[musikk]

Oddveig [arkivklipp fra Forskerpodden-episode 2020]

Eh, norske 14-åringer skårer veldig bra, godt over gjennomsnittet internasjonalt. Bittelittegrann under det nordiske gjennomsnittet, men vi tok igjen mye av det gapet fra 2009-undersøkelsen til 2016, og altså det er ganske jevnt mellom de nordiske landene. Og vi ser jo tydelig at de nordiske landene ligger helt på topp. Og det tror jeg handler helt klart om at det her er verdier og et perspektiv i skolen som historisk også har stått sterkt i Norden. Det er på en måte litt en del av den nordiske modellen, en måte å tenke på og organisere hele samfunnet og alle sektorene våres etter. Så det står bra til, og det håper vi jo at det fortsatt vil gjøre når vi måler igjen også.

Vegard

Hva surrer gjennom hodet ditt, Oddveig, når du hører det her tre år etter?

Oddveig

Ehm, at det er litt, på en litt annen plass i dag. Det er fortsatt sånn at vi skårer signifikant over gjennomsnittet i ICCS. Men jeg husker jo det dagen, Christian, når vi fikk resultatene og så den nedgangen, så var det som en klo som grep meg litt, og så tenkte jeg "såpass, ja". Vi hadde forventet at pandemien skulle gjøre noe med resultatene, altså det at du har digital undervisning, hjemmeskole og sånne ting. Altså at skolen ikke har vært driftet på samme måte de to siste årene før datainnsamlingen er jo å forvente at har betydning. Men Norge har jo den største nedgangen av alle landene som har deltatt både i 2016 og i 2022, med 35 skalapoeng. Det sier egentlig kanskje ikke så mye, men det er mye.

Vegard

Norge har den største nedgangen?

Oddveig

Ja, vi har det. Og Sverige har bare halvparten av den nedgangen, under det, faktisk. Danmark er på 30 skalapoeng. Sånn at ... En del andre land har stabilitet. Litt sånn nedgang, men mer preg av ... Ja, Norge har den største nedgangen. Og det tror jeg var det som vi merket oss spesielt, også det er jo en av de gangene jeg har blitt overrasket som forsker.

Christian

Ja, dette er en skala, da, som går fra- den er standardisert, som vi sier. Gjennomsnittet er 500. Så vi lå jo i 2016 på 569, i toppsjiktet. Så gikk vi ned. Og gjennomsnittet er rundt 500. Så gikk vi ned 35 skalapoeng til 529. Og da begynner vi å nærme oss gjennomsnittet på en helt annen måte enn hva vi har gjort før. Og det var jo sånn, "oi!" Demokratiforståelse skulle vi være gode på i Norge, men så er vi kanskje ikke så unike likevel. Så det overrasket oss, rett og slett.

Vegard

Ja, for PISA, som måler lesing, naturfag og matte, der har vi gjort det litt dårligere enn forventet de siste årene. Så har det norske samfunnet tenkt at demokrati og medborgerskap, der skal vi nå hvertfall være gode. Er det sånn?

Oddveig

Ja, også tror jeg jeg snakket litt om det i det klippet du sendte, Vegard, at nesten som at det var noe som var satt i det norske samfunnet for alle fordi vi hadde demokrati og medborgerskap rundt oss overalt. Så ja, nei, det er noe med resultatene her som har gjort at vi har brukt litt tid da, på å borre og analysert og prøvd å se littegrann på hva som ligger bak her.

Vegard

Dere har sagt til meg at jeg må ikke tenke på poengsummen her som av en makssum, det er ikke - hva var det? 565 av 1000, for eksempel. Men at vi likevel fortsatt er litt over snittet, da. Er ikke det bra nok?

Oddveig

Jo, altså det er jo bra, og det må ikke forstås som at det er elendig i Norge og at norske elever er helt bakpå, og ikke har kompetanse på det her. Det er ikke det. Men det er en nedgang som er såpass stor at den gjør at vi må se litt på hva er det som har skjedd. Og ikke sant, det er en del andre undersøkelser, Christian, som viser at det har gått litt ned når det gjelder prestasjoner fra, ja, sånn rundt 2016. Så det er en del andre ting som dere finner i Elevundersøkelsen og, som gjør at det her blir noe som vi har forfulgt litt da.

Vegard

Ja, for, Christian Wendelborg, forsker og min kollega, da, i NTNU Samfunnsforskning, du er kanskje ikke så overrasket som Oddveig?

Christian

Nei, jeg er overrasket for størrelsen på nedgangen, men sånn som Oddveig sier så har vi jo sett fra 2016, da forrige ICCS-undersøkelse ble gjennomført, så har det vært en jevn nedgang på det vi kaller læringsmiljøindikatorer i elevundersøkelsen. Og særlig gjelder det for motivasjon. Så vi ser at det har skjedd ett eller annet som har påvirket norske elevers læringsmiljø og opplevelsen av læringsmiljø. I tillegg så - og dette gjenspeiles ikke bare i Elevundersøkelsen, men vi ser også det i UngData, som er en annen sånn stor undersøkelse som gjennomføres i hele landet, som går mer på trivsel og ungdomstid. Der ser man også at veldig mange begynner å kjede seg på skolen. De trives ikke på skolen eller motivasjonen går ned. Vel å merke så skårer de fremdeles høyt, men det går nedover. Og tilsvarende så kom det en annen sånn internasjonal undersøkelse før i år, som målte leseforståelse, som igjen viste at det var en ganske stor nedgang i leseforståelse blant norske elever. Og en nedgang i nasjonale prøver kom det også for en måneds tid siden, eller noen uker siden. Så det er en sånn jevn nedgang på flere fronter. Og neste uke så kommer jo PISA-undersøkelsene, og det overrasker meg stort hvis det ikke også er en nedgang der.

Vegard

Mm. Så den her ICCS-undersøkelsen, den bekrefter egentlig andre undersøkelser fra den norske skolen som du har jobbet med da, de siste årene?

Christian

Ja, det gjør den. Og det viser jo at det kommer ut som resultater på ulike arenaer, på ulike fronter i norsk skole, og denne gangen er det på demokrati og medborgerskap.

Vegard

Jeg har lyst til å stoppe opp ved noen tendenser og enkeltresultat i undersøkelsen deres. For i tillegg til å være en ren kunnskapstest så sier svarene også mye om ungdoms forståelse for hverdagen og samfunnet vi alle opererer i. Svarene gir oss også kunnskap om ungdommenes motivasjon til å lære. For i 2016 så svarte 5,3 prosent at dem ikke er så interessert i skolegang etter ungdomsskolen. I 2022 har den her andelen økt til 13,9 prosent. Over en av ti som tenker at ungdomsskolen får holde. Hva tenkte du da du så det her tallet, Oddveig?

Oddveig

Da noterte jeg på arket ved siden av, så noterte jeg "må være feil, sjekk opp!" og så hadde jeg et utropstegn, minst ett utropstegn bak. Jeg var helt sikker på at det resultatet måtte være feil. Men så begynner puslespillbrikkene å legges seg, og så ser vi at det er ikke feil. Og vi tolker det som et uttrykk for svekket skolemotivasjon. Ganske kraftig, fordi de sier når de blir spurt om hvor lang

utdannelse de tenker å ta, ser for seg å ta, så er det altså 14 prosent nesten som sier "nei, jeg vil ikke mer enn ungdomsskolen."

Vegard

Ja, for i 2016 så var det en av 20 da, en i en vanlig ungdomsskoleklasse. Mens nå har det blitt en og en halv, nesten to i den klassen.

Oddveig

Ja, det er jo nesten tredoblet. Så det er høyt. Og det er altså, de vil ikke på videregående der du kan få en solid utdannelse, ikke sant, du er ute i arbeidslivet etterpå. De vil slutte etter ungdomsskolen. Det er klart at de her, de sitter nå på videregående, de begynte på videregående i høst, og det er ingenting ved søkertallene til videregående skole nå i høst som tilsier at dem ikke har begynt på videregående. Men de hadde ikke så lyst. Så det er flere som nok sitter på videregående med mindre lyst til å gå på skole, og vi tolker altså det her som en svekket skolemotivasjon, om det handler om lærelyst det vet vi ikke, men her må det borres litt mer. Så ja, jeg syns det var et oppsiktsvekkende resultat. Bekymringsfullt.

Vegard

Ja. Jeg sa en og en halv i den klassen, jeg, men det er jo selvfølgelig tre i en klasse på 20, når vi nærmer oss 15 prosent. Christian, hva tror du årsaken til det her er, da?

Christian

[Ler]

Vegard

At ungdomsskole, nei det får holde, det, for meg.

Christian

Nei, jeg tror det er veldig sammensatt. Jeg tror det er mange ulike forklaringer. Fordi en forklaring som vi kanskje ser litt på er skyldes det pandemi? Pandemieffekten, at en har hatt hjemmeskole og sånne ting, at man da begynner å ha fått litt sånn oppbrudd i skolegangen, gjennom det, at har det noen effekt? Men samtidig, som jeg sa i stad, så er dette en nedadgående trend som begynte før pandemien. Så vi har jo prøvd å borre i det når det gjelder Elevundersøkelsen. Hva er det som skyldes nedgangen i motivasjon i Elevundersøkelsen? Og da finner vi ikke noe klart svar, det er bare det at det er mange ulike faktorer. Det er faktorer i skolen, helt sikkert, men like fullt så er det faktorer utenfor skolen. Det er noe med samfunnsutviklingen som gjør at ungdom opplever kanskje mer meningsløshet når det gjelder å gå på skolen, enn hva det var før. Uten at vi

kan si og påpeke at det er dette som har skjedd, og det er denne utviklingen som har årsaken i det her.

Vegard

Mm. Du nevnte pandemien. Nå har dem vel ikke svart heller under den mest massive nedstenginga. For dem har ikke svart vinteren 2020, her, det er året etter, 2021?

Oddveig

2022.

Vegard

2022, sant. Så pandemien var så og si over i den norske skolen?

Oddveig

Det var den, men det er klart at pandemien - uten at vi får til å måle det, det er andre undersøkelser som har prøvd å måle - hva det har gjort på læringsutbyttet. Man må jo anta at det ikke er positivt i alle fall. At man ikke har hatt normal skoledrift, at man ikke har vært på skolen, men man har sittet mer hjemme og man har hatt halve dager og sånne ting. Og det som også skjer da er at hjemmemiljøet til elevene blir viktigere. At elever som kanskje ikke har like stor støtte fra foreldrene og kan få hjelp og - ja - bli passet på med skolearbeidet, dem vet vi jo fra mange undersøkelser risikerer å tape mer i en sånn situasjon. Og vi finner jo også vi og, i våre analyser, at det har blitt et større gap, da, mellom elever med og uten foreldre med høyere utdanning. Det er og en av de endringene vi ser, som kanskje kan være en pandemi-effekt.

Vegard

Mm. For de svarene her er jo selvfølgelig anonyme, men hva er det dere kan skille på? Kan dere skille på by og land og foreldres utdanningsnivå og andre ting?

Christian

Ja, det vi skiller på i analysene er jo kjønn, selvsagt, også ser vi på foreldrenes høyeste utdanningsnivå, om det har innvirkning på både kunnskap og andre spørsmål. Også er det og innvandringsstatus, som vi kaller det. Om de er- om de har to norskfødte, eller om de er født i Norge eller innvandret til Norge, om det har innvirkning på hvordan de svarer. Så det kontrollerer vi for i alle de analysene vi gjør. Men når det gjelder pandemi-effekten på kunnskapen, så ser vi også at hvis det hadde vært en pandemi-effekt så hadde vi vel sett en jevnere og større nedgang i alle land, for det her var ikke noe særegent for Norge. Så det bare kompliserer litt bildet her. Det er sammensatt, og det er vanskelige problemstillinger.

Oddveig

Mm.

Vegard

Mm.

Oddveig

Og det er hvertfall ikke sånn at nedgangen i sin helhet i Norge skyldes pandemien. Det vet vi, det gjør det ikke.

Vegard

Nei. Hvem er det som skårer svakest, da? Hvis vi ser på gruppe.

Oddveig

Ja, det er som det alltid er, skulle jeg til å si. Jentene skårer bedre enn guttene. Desto høyere utdanning foreldrene har, desto bedre skårer du, også presterer du på skolen. Og elever uten innvandrerbakgrunn skårer noe bedre enn elever med innvandrerbakgrunn. Men når det er sagt, så er det, akkurat når det gjelder forskjellen med og uten innvandrerbakgrunn, så er den stabil i Norge. Faktisk så er det en nedgang i forskjell fra 16 til 2022. Det samme kan sies om Danmark, mens i Sverige så ser di at den øker, og øker ganske mye, og igjen fra 2009, 2016 og 2022. Så vi tenker nok at vi ser noe som vi kjenner igjen i bildet i Sverige. Så og vi tenker nok også at det ikke er for store forskjeller i kompetanse mellom ulike grupper av elever er veldig viktig. Det er kjempeviktig. Og det er jo faktisk noe som er bra også da, med det som skjer i norsk skole.

Vegard

Har det da gått på bekostning av toppskår hos de elevene som normalt sett skal sørge for de beste resultatene?

Oddveig

Jeg skjønner spørsmålet. Vi vet ikke. Det må vi analysere nærmere. Hva tenker du, Christian?

Christian

Eh, jeg tenker at det er en litt for lang slutning. Altså jeg tror ikke vi kan trekke den slutningen, men vi må være oppmerksomme på det. Men jeg tror nok det er andre- det er ikke det at vi har

tilpasset mer, og derfor så har det gått ned, det tror jeg er en feilslutning. Jeg tror det er andre forhold, fordi at det jeg tror at det ... Nei, vi sitter litt og prøver å finne forklaringen. Det er det vi gjør nå. Nå har vi laget det som kalles en kortrapport, men nå fremover skal vi lage en litt dypere analyse, fordi det er ikke så lenge siden vi fikk dataene selv. For å gjennomføre analysene. Så nå skal vi borre nærmere i sånne problemstillinger, for å prøve å finne ut hva er det som skjer i ungdommers medborgerskap og demokratiforståelse. Og hva kan vi forklare det med?

Vegard

Mm. Jeg har jo som sagt da skrevet under på taushetserklæringa, så jeg har sett litt av tallene på forhånd her, og ble jo som deg, Oddveig, veldig overrasket over det tallet. 1 av 20 i en ungdomsskoleklasse syns ungdomsskolen er nok. Altså en i 2016, har økt til nesten tre i 2022. Er det mangel på forbilder i samfunnet, Christian? Er skole, utdanning for dårlig verdsatt i massemedia?

Christian

Eh ...

Vegard

Du kommer deg frem likevel, på en måte? Uten å gå på universitetet?

Christian

Ja, jeg tror ikke det er mangel på forbilder, men kanskje du har feil forbilder? Altså det er jo bare veldig supernær forskning når jeg spør mine barns venner hva skal de bli? Jo, YouTuber eller fotballspiller.

Vegard

Ja, sant.

Christian

Og da trenger du ikke mer enn ungdomsskole, kan man si, da. Så det kan jo være sånne enkle ting og, men samfunnet generelt fronter jo viktigheten med utdanning ganske så ... Du må ta minst master snart. Så det kan også være en form for motkultur her, her skal man tenke at ...

Vegard

Det her blir jeg ikke med på?

Christian

Det her gjelder ikke meg, nei.

Vegard

Mm.

Oddveig

Og det er egentlig et sånt paradoks i et samfunn som vi omtaler som kunnskapssamfunnet. Ikke sant, der det gjentas det at du kan ikke ha et lykkelig liv uten at du har mastergrad, nærmest. Så sier ungdommene nei. Og kanskje også kan det være at den fortellinga, at dem blir hele tiden fortalt at ut- altså, det å gå på skole, det å lære noen ting er noe som skal anvendes til noe fremme der, altså det er noe du skal bruke for å komme deg inn på medisinstudiet eller hva det er. Og hvis du sitter der og tenker "ja, men jeg skal ikke på universitetet, jeg. Hva skal jeg da med alt det her?" Er det sånne prosesser vi også ser? Altså at du, at man ikke- at kunnskap ikke har en egenverdi, altså i for liten grad da, forstås å ha en egenverdi. Bare noe som skal anvendes til å komme seg på universitetet. Vi vet ikke, men det er sånne ting vi sitter og drodler med og har hypoteser rundt.

Christian

Ja, og det er litt sånn skummel hypotese, for da er skolen og kunnskapen instrumentell, og ikke en egenverdi som at man skal ha en læringsiver og en læringslyst for læring sin del, og ikke bare fordi jo, da kommer jeg inne på medisin eller hvor enn du ønsker å havne.

Oddveig

Ja, og da blir karakterene som blir viktige, ikke læringen og kunnskapen. Og så kan du jo google deg frem til alt, altså det er jo bare noen tastetrykk. Og nå kommer kunstig intelligens, ikke sant, også hva skal vi med skole, det er en sånn mett- jeg vet ikke. Vi stiller en del sånne spørsmål, da.

[Musikk]

Vegard

Et annet moment jeg vil stoppe litt opp ved er at dere har funnet ut at gutter ikke stiller like helhjertet opp om likestilling som forrige gang, i 2016. Hva slags holdninger er det guttene har fått, Oddveig?

Oddveig

Dem har, som du sier, de reserverer seg littegrann mot likestilling mellom kvinner og menn. Det er ikke sånn at dem er imot det, på ingen måte, det er ikke det vi finner. Men dem er ikke sånn, omfavner det ikke sånn helhjertet og uten reservasjoner. De stiller spørsmål ved det. Så vi har altså, det er jo seks år siden sist den her undersøkelsen ble gjennomført. Og det at holdningene endrer seg såpass som vi ser på seks år, det er ganske oppsiktsvekkende. Og hele den endringen som vi ser i nedgang i støtte til likestilling, er det guttene som står for. Ikke jentene, ikke i det hele tatt, det er guttene. Så jeg tror vi har fanget opp noe som vi har sett og snakket om i samfunnet over i alle fall et par-tre år. Det er noe som skjer blant guttene.

Vegard

Mm.

Oddveig

Og det er interessant, syns jeg.

Vegard

Mm. Apropos forbilder, da, Christian. Ser vi en Andrew Tate-effekt her?

Christian

Jeg vil ikke kalle det en Andrew Tate-effekt i det hele tatt. Men, altså, det kan gjenspeile de samme strømningene som gjør at Andrew Tate kommer frem i søkelyset, da. Jeg tror nok ... Altså det vi ser er at guttene ikke svarer "helt enig", de svarer "enig", sant? Så de reserverer seg litt. Og det er vanskelig å si hvorfor. Men det er jo betenkelig, helt klart, og jeg vil som nevnt ikke si Andrew Tate-effekt, men det kan gjenspeile noen av de samme strømningene.

Vegard

Mm. Andrew Tate da, er altså en svært omstridt britisk-amerikansk influenser, med omdiskuterte meninger om likestilling og kvinner. Og han har tidligere i år også vært arrestert, da, mistenkt for menneskesmugling. Menneskehandel.

Oddveig

Men jeg tenker og at det er litt viktig å si, som vi finner i vår undersøkelse, at guttene ikke i mindre grad støtter opp om likebehandling av innvandrere, etniske grupper. Dem støtter miljøvært. Altså, på samme måte som de gjorde i 2016. Så endringen vår ser vi ene og alene når det gjelder likestilling mellom menn og kvinner. Og det tenker jeg er viktig å få frem, så man ikke gjør det her til et annet fenomen enn det er et uttrykk for.

Vegard

Mm. Er likestilling viktig? Likestilling mellom kvinner og menn viktig? 2016, ja. 2022, njaa. Er det sånn?

Oddveig

Ja, men jeg tenker at de fortsatt mener at det er viktig, men det er ett eller annet med at har det gått for langt? Og du behøver ikke å gå lenger enn til NTNU her, og diskusjonen rundt kjønnspoeng på noen av studiene på Indøk, for eksempel, som var mye diskutert, fortsatt diskuteres. Der flere unge gutter deltok i debatten, skrev kronikker, at vet du, det her er urettferdig. Så jeg tenker kanskje at det her er mer et utslag av sånne ting, enn at dem er imot likestilling mellom menn og kvinner.

Vegard

Det høres ut som dere har mye å se på, i årene som kommer. Jeg skal innom ett poeng til, Oddveig, og da ser jeg spesielt på deg igjen, for da skal vi høre et lite klipp til fra episoden for tre år siden, og høre på hva du sa om ungdoms tillit til en viktig institusjon, nemlig politiet.

Oddveig [arkivklipp fra Forskerpodden-episode 2020]

Også har du en annen ting også, som jeg tenkte på. Jeg sendte en mail til Joakim, eller jeg ringte deg, da, altså vi har hatt noen episoder ikke bare i Trondheim, men i Bergen og Oslo der ganske unge folk - eller ungdommer - har ... [utydelig] å si, men har kanskje gått løs på politiet. Altså, det har vært noen episoder. Og der det spekuleres om, er det her noe ... Altså importerer vi på en måte et bilde av det som har skjedd i USA, bilde av politiet? Er det det norske ungdom på en måte tar til seg?

Vegard [arkivklipp fra Forskerpodden-episode 2020]

Mm. Mm.

Oddveig [arkivklipp fra Forskerpodden-episode 2020]

Også slår det ut på ungdommer sitt forhold til politiet, da. Og det er sånne ting som vi måler i undersøkelsen vår. Og jeg kjenner jo som forsker at jeg, det er jo noe av det første jeg kommer til å hive meg over og se etter, hva som har skjedd med tilliten til politiet, for eksempel.

Vegard

Hva fant du da du heiv deg over tallene her, Oddveig?

Oddveig

Ja. Da trekker jeg tilbake. Altså, akkurat tillit er jo kjempeinteressant i de resultatene vi finner. For neida, tilliten øker. Tilliten øker til samfunnsinstitusjonene våre, sånn som, regjering, storting, rettsvesen, politi, og så videre. Og til folk flest, altså den sosiale tilliten. Den øker i Norge, altså blant norske 14-åringer, og går ned i andre deltakerland. Og spesielt ... Altså Sverige, spesielt, men også Danmark. Sånn at i 2022 så er det jo norske 14-åringer som har høyest tillit, både til politiske institusjonene våre og til folk flest. Mens både i 2009 og 2016 så var det høyere tillit både i Sverige og Danmark. Men det her har altså snudd på hodet. Og det er jo ...

Vegard

Er det nesten litt paradoksalt?

Oddveig

Ja, nesten.

Vegard

At det passer ikke helt med resten av resultatene?

Christian

Nei, det er akkurat det ordet jeg tenkte. Det er litt paradoks. Du går ned i kunnskapsnivå, og så øker tilliten. Det er fremdeles skåret høyt på likebehandling mellom innvandrere og rettigheter til etniske minoriteter. Så selv om kunnskapsnivået går ned, så er oppslutningen til de demokratiske verdiene høy. Så du kan nesten si at norske elever har en form for fundament av demokratiske verdier da, som de kanskje har iboende, da. Men samtidig så ser vi at det er en klar sammenheng mellom tillit til institusjoner og kunnskapsnivå. Så de som har lavt kunnskapsnivå har lav tillit. Mens de med høyt kunnskapsnivå i Norge, har høyere tillit. Den er kanskje motsatt i andre land.

Oddveig

Den er motsatt i andre land.

Vegard

Er ikke det tross alt bra, da? At norske 14-åringer har tillit til de som bestemmer rundt oss?

Oddveig

Tillit er en av de viktigste ressursene vi har. Altså, den skal vi verne om. Og det forplikter jo og de som sitter med makt. Det er kjempeviktig. Men vi skal heller ikke dit at vi har blind tillit. At tilliten ikke er fortjent. Så det er ikke sånn at vi ønsker så høy tillit som overhodet mulig. Men ... Ja, det er noe rart med det forholdet som vi finner her, altså, som vi må gå inn og se på, som jeg kanskje tror ikke ligger i skolen, men mer i samfunnet rundt, da.

Christian

Det som er litt merkelig her er jo se på den ene siden har vi høy tillit, men det er fare at det ikke skal bli for høy tillit, at vi får en form for blind tillit. Det vi ser i datamaterialet er at Norge ligger ganske på det jevne når det gjelder trusler mot demokratiet. At kanskje norske ungdommer ser ikke farene for at demokratiet skal forvitre, da, på samme måte som andre land. Og det kan jo hende at vi er et sånt trygt samfunn at man ikke tror at demokratiet er i fare. Så du kan si at det kan være fare for at høy tillit kan gi en litt naiv forestilling av at vi lever i et trygt samfunn. At dette kommer ikke til å skje, vi kommer ikke til å få et samfunn der demokratiske verdier forvitrer.

Vegard

Da er det et relevant spørsmål fra meg da, om de her 14-åringene har svart før eller etter Ukraina?

Oddveig

Altså det er jo rett i etterkant av Ukraina. Ukraina er massivt i nyhetsbildet når elevene sitter og fyller ut det her spørreskjemaet. Og det gjenfinner vi i noen resultater, når det gjelder bekymring for ... ja, krig og en del sånn- vi gjenfinner en del på noe, og også hva dem svarer på interesse for hva som skjer i andre land, for eksempel. At dem bruker tid på å samle informasjon om det. Så ja, det her er rett etter invasjonen.

Christian

Ja, vi ser en viss utvikling også der. På hva er det som er farene i dagens samfunn. Og da er det voldelige konflikter og krig som har fått en økning, mens forurensning har faktisk fått en sånn liten ... nedadgående trekk, hva ungdommer ser som faren mot det globale samfunnet.

[Musikk]

Vegard

Jeg tror vi må i gang med å oppsummere litt her. Du Oddveig, og Joakim, som var her i 2020 og snakket om arbeidet som skulle i gang, sa at dere ville bli overrasket om kunnskapene til norske ungdommer hadde gått ned siden undersøkelsen i 2020. Også er det akkurat det som har skjedd nå da. Dere var inne på det, tilliten har økt, men ellers da, er vi blitt dårligere på alt, eller er det mulig å hente noe annet positivt ut fra tallene her?

Oddveig

Altså, det er dårligere enn vi hadde forventet. Det er mye som er bra i norsk skole, la oss holde på det. Og jevnt over så er kunnskapsnivået godt blant norske elever. Men vi ser noe som er kunne vært forbedret. Men også en annen ting som jeg ble litt glad når jeg så av analysen vi gjorde, er at vi ser at kunnskap har en sosialt utjevne effekt også på niende trinn. At når vi - jeg skal ikke gå inn i detaljene i analysen på hvordan vi gjør det, men vi bringer inn det med kunnskap, altså elevers kunnskapsnivå inn i analysen, også ser vi at effekten av det å komme fra hjem der foreldrene har lav utdannelse, den blir mye mindre. Den blir mindre, og i noen analyser så forsvinner den. Sånn at det å ha kunnskap gjør at du for eksempel støtter mer opp om likebehandling. Altså, for eksempel, du svarer ikke at du synes likebehandling av innvandrere og andre grupper er en fin ting. Du synes det også, men du svarer at du støtter det fordi du skjønner at det er en demokratisk verdi. Sånn må vi ha det i samfunnet. Vi må likebehandle. En grunnleggende demokratisk verdi. Og vi finner flere sånne resultater som viser at kunnskap har en sosialt utjevne effekt. Og det er en viktig målsetning med skolen, som jeg tenker at vi skal løfte litt frem, da. Og det vil jo si at vi kanskje skal satse enda mer på kunnskap da.

Vegard

Høres ut som en bra konklusjon det da, Christian?

Christian

Jeg er helt enig. Og så er det litt spennende da, om vi skal gjennomføre den fjerde runden. Fordi at denne rapporten heter jo "Ett steg frem og to tilbake", for fra 2009 til 2016 ble det en ganske stor oppgang. Og nå har vi en betraktelig tilbakegang i kunnskapsnivå. Så da gjenstår jo å se da, hvis vi gjennomfører ICCS 2028 eller 2027, om den nedadgående trenden videreføres. Men jeg er helt enig med Oddveig, at her er det veldig mye positivt rundt de demokratiske verdiene og sånt, som ungdomsskoleelever har. Og, men vi bør fokusere også på kunnskap.

Vegard

Nå har dere lansert rapporten som dere har sittet og holdt på nå i noen uker, og til og med skrevet under på taushetsklæringa for å ikke snakke om rundt middagsbordet. Nå er den ute. Hva tror dere skjer nå da? Hvordan blir lanseringsuka? Dagsnytt 18? Lindmo? [lattermild] Hvem tar turen dit?

Oddveig

Jeg skal til Bergen på en konferanse og presentere der, så det er jeg mer opptatt av. Og når det slippes vet vi jo ikke, da har jo ikke vi kontroll lenger. Men jeg håper at folk leser - altså at den brukes og leses, det vil jeg veldig gjerne at den gjør.

Christian

Ja, jeg er helt enig. Jeg håper at man tar og er oppmerksom på hva disse resultatene egentlig kan si, at man ikke da bare trekker på skuldrene og sier "okay". Det er hva vi gjør nå som er poenget, ikke om vi kommer på Dagsnytt 18 eller Lindmo.

Oddveig

Og det er hele hensikten med de internasjonale studiene, at dem gir data. Altså, det brukes mye ressurser i skolen, og mye velvilje som Melina som har fortalt om, i skolen, til å samle inn den her dataen. Og da er det vår jobb da, å gi analyser som brukes til å gi en bedre skole. Og det er det som er målet vårt, og det er sånn vi tenker når vi jobber, da. Og jobber videre.

Christian

Og ICCS-undersøkelsen er en av flere internasjonale undersøkelser blant også andre datainnsamlinger vi har i norsk skole, som gjør at vi kan måle, eller i alle fall få indikatorer på kvaliteten i norsk skole. Og da kan utvikle kvaliteten etter hvert.

Vegard

Mm. Melina, hva vet du om interessen i skolen da? Hvor opptatt er de av resultatene der, og rapporten vår? Hva vet du om det?

Melina

Jeg tror at skolene er kjempeinteressert i det her, og jeg synes jo det er veldig godt å tenke på at skolene som har lagt inn så mye arbeid i det her, og elevene som har sittet tre timer og fylt ut ganske omfattende skjema, at de vet at det er faktisk veldig viktig at dem har vært med, og at det blir brukt og også kan bidra til å gjøre skolen mer relevant og bedre også. Sånn at det kan være noe skolene kan ... At det også kan bidra til at vi får fortsatt goodwill i skolen til at vi fortsatt kan forske på dem. Og med dem, ikke minst.

Vegard

[Utydelig] nye undersøkelser. Det høres ut som at jeg skal slippe dere ut døra her nå, men beklager, jeg har et viktig spørsmål til slutt også. [Lattermild]. Hva mener skoleforskerne må skje med den norske skole for at vi skal komme oss på et høyere nivå igjen neste gang?

Oddveig

Altså det er ikke ett enkelt svar på det. Jeg tenker at vær åpen overfor svarene, ikke lukk seg, ikke ha bestemt seg på forhånd, men ha nysgjerrighet nå på hva er det, for noe har skjedd! Og det må tas på alvor. Og da tenker jeg at vi som sitter på data som er samlet inn, som gir et bilde av hva

som skjer i norsk skole har et ansvar for å gjøre gode analyser [utydelig] legge frem, og så får det nå bli politikerne da som- fristende å bare skyve det videre, og det er jo privilegiet en forsker har-

Vegard

Dem har større ansvar enn dere.

Oddveig

Til å finne. Men ta det på alvor. Vær nysgjerrig, gå inn i det og se hva er det her for noen ting, tenker jeg.

Christian

Jeg er helt enig. Vi har sett, som vi har nevnt tidligere, at det er ett eller annet som har skjedd, det er ett eller annet som gir utslag denne gangen på ICCS. Og hva ligger bak det her, og hvordan kan vi da forebygge negative utviklinger i både skolemiljø, men også da kunnskapsnivå.

Vegard

Mm.

Oddveig

Få tilbake gleden over å gå på skolen, og lære.

Vegard

NTNU og NTNU Samfunnsforskning er enige her, høres det ut som. Hva med samarbeidet deres da? Du var så vidt inne på det, Christian. Får vi en ny runde om - hva blir det - fem-seks år?

Oddveig

Det er planlagt i 2027.

Vegard

2027. Har vi fått det oppdraget?

Oddveig

Nei, det må vi jo søke om. Det er ikke lyst ut, det er ikke bestemt om Norge skal være med, en gang. Men det her har vært en veldig bratt læringskurve, og som Melina har snakket om, så, altså, det er så mye prosedyrer, det er et veldig spesielt prosjekt, og vi har lært så mye. Vi har gjort så mye, vi har så mye erfaringene, så de transaksjonskostnadene med å ha det den første gangen, har vi veldig lyst til å omsette i en ny runde. Og det gjelder også faglig, å utvikle spørsmålene i spørreskjemaene. Jeg vet ikke jeg, Christian, har du lyst til å søke en gang til?

Christian

Ehm ... Vanligvis så ...

Vegard

[Ler] Der dro du litt for lenge på det, Christian.

Christian

Det morsomste med sånne prosjekt er når du får de, og når du er ferdig.

[Alle ler]

Christian

Det er det i midten som er ...

Vegard

Arbeidet imellom der, ja.

Christian

Men, helt klart, det har vært et veldig ... Vi har fått veldig mange gode erfaringer, og viktige erfaringer på det her. Og vi som forskere er jo veldig sånn interesserevet og nysgjerrighetsfokus, og vi er veldig nysgjerrige på hvordan dette kommer til å gå fremover. Så vi ser jo for oss at vi fortsetter dette samarbeidet fremover.

Oddveig

Ogs-

Christian

Men, det er noen andre som skal gi oppdraget, det er ikke vi som bestemmer oss om det.

Oddveig

Men vi har jo fått et annet prosjekt også, der vi skal gjøre det samme i videregående skole, som vi også samarbeider om. Så, vi har jo bygget opp noe her oss imellom, så vi fortsetter jo med det her uansett. Mm.

Vegard

Og det er Utdanningsdirektoratet som bestemmer?

Oddveig

Om ICCS?

Vegard

Om vi får det?

Oddveig

Ja, det vil jeg tro at det er. Mm.

Christian

Ja, og, men det er vel kanskje ikke de som bestemmer om vi skal gjennomføre ICCS i fra Norge en gang til. Det er det sikkert departementet som gjør. Men ... Så vi lever litt i uvisse.

Vegard

Ja, jeg skjønner. Vi har alt på tape-

Oddveig

[Ler]

Vegard

Av det dere sier i dag. Så da kan det hende dere kommer tilbake hit og konfronteres med det dere sa i november 2023, også får vi se hvordan det står seg mot resultat i neste runde. Så vi får krysse fingrene for at vi får den. Også du, Christian.

Christian

Ja, det er klart.

Oddveig

[Humrer]

Vegard

Takk for besøket, alle tre! Melina Røe, Oddveig Storstad og Christian Wendelborg. Takk også til deg som hører på podkasten vår. Forskerpodden er NTNU Samfunnsforskning AS sin egen podkast, som spilles inn i studio på Dragvoll i Trondheim. Navnet mitt er Vegard Ystad Smevoll. Vi høres neste gang!

[Outromusikk]